

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на ИСКРА МАНОЛОВА ДОБРЕВА
ПАНБАЛКАНСКИ ЗАЕМКИ В СЕФАРАДСКИЯ ЕЗИК
представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор“,
професионално направление 2.1. Филология
(Романски езици – Историческа граматика на испанския език)

Дисертационният труд (380 стр.) разширява и допълва изследванията в посока на балканското влияние върху т.нар. *джудезмо*, балканска испаноеврейска езикова разновидност, представляваща народната, спонтанна реч, прилагана в ежедневно общуване на сефарадското население на Османската империя и постосманските държави на Балканския полуостров. Дисертацията интегрира постиженията на испанската и балканската лингвистика върху наблюденията над редица морфосинтактични структури в *джудезмо*, като се опира на авторитетни изследвания от областта на ареалната и контактната лингвистика. Авторката си поставя за цел да проследи механизмите за реактивирането на староиспански структури под влияние на балканските контактни взаимодействия.

Със задоволство трябва да отбележа, че И. Добрева се е отнесла сериозно към бележките и препоръките, които е приела от предварителното обсъждане на труда. Авторката обосновава предпочитанието си към названието *джудезмо* като по-подходящо за изследваната извънберийска диаспорна езикова разновидност, характерна за сефарадските евреи, заселили се в Османската империя, на чиято територия по-късно се обособяват постосманските държави, т.е. балканска еврейска езикова разновидност, а не испаноеврейска езикова разновидност (с. 33).

Структурата на дисертацията отговаря на целите на изследването. Тя се състои от две части. Първата е обзорно представяне на *джудезмо* и позиционирането му в Балканския езиков съюз с позоваване на усърдно подбраните традиционни и най-актуални изследвания по въпроса. И. Добрева съумява да съчетае постиженията по осите балканистичната, испанската и сефарадската лингвистика, като поставя избрания обект на изследване в една триизмерна перспектива, гарантираща възможно по-голяма достоверност на резултатите. Втората част представлява

аналитично описание на морфосинтактичните структури на джудезмо през призмата на разнородните му езикови взаимодействия. Коментарите на събрания корпусен материал от оригинални сефардски текстове от различни части на Балканския полуостров дават отговор на редица въпроси от областта на ареалната лингвистика, като отчитат развоя на контактните езици, както и случаите на съвпадение със староиспански структури. Единствената ми бележка по структурата е прекалената ѝ раздробеност – 29 глави (!), текстът на някои от които дори не запълва и две страници.

И. Добрева е положила изключително усърдие в събирането на изходните данни и е осъзнала трудността при ситуирането на проблематиката, която изследва, а именно – преплитането и наслагването на езикови елементи, породени от три основни фактора: генетични (влиянето на испанския, френския и другите романски езици), ареални (езиковите контакти с балканските езици) и в един по-общ план типологични (съвместими функционални характеристики, или универсални закономерности). Всъщност това са и трите отправни точки, които позволяват да се тълкуват езиковите сходства според Борис Успенски, чието мнение И. Добрева цитира на с. 24. Очаквах, че позоваването на предложеното от Успенски пределно ясно диференциране на възможностите за регистриране на сходствата ще бъде водещата нишка при „пресяването“ на заемките в джудезмо и в извеждането им на едно по-високо системно равнище. Доколкото ми е известно, в ладино, а и в джудезмо, значителна част от лексиката и от граматическите структури произлиза от кастилския диалект от 15–16 в., като същевременно се наблюдава и силно влияние на каталунския и португалския, на френския, италианския, турския и арабския език, докато влиянието на иврит (древноеврейски) може да се търси единствено в сферата на религиозната терминология; в синтаксиса пък се наблюдават значителни отлики от испанския (испаноеврейския) език. Всичко това задължава да се изведат съответните морфосинтактични адстратни компоненти на джудезмо на системно и несистемно равнище. Очакваното по-високо равнище на обобщение е предложено в гл. 28 – „Резултати, констатации, изводи и обобщения“, където са систематизирани направените в предходните глави частични изводи. Убедително звучи заключението

на И. Добрева (стр. 331–332), че в джудезмо се наблюдава ареално въздействие, подпомагано в едни случаи от генеалогичната предразположеност и контактното въздействие при наличие на аналогични структури в други контактни за джудезмо езици или е възпрепятствано поради отсъствието на въпросните структури в същите контактни за джудезмо езикови източници. Според авторката балканското ареално въздействие е основен фактор за реактивизирането в джудезмо на испански структури, съществували в по-старинни испански варианти или налични в съвременни диалектни или диастратични варианти, както и в други ибероромански езици, но отсъстващи в съвременния нормативен испански език. Отпадането на подобни структури според дисертантката „не се дължи на вътрешноезикова архаизираща тенденция, а на контактено балканско ареално въздействие“ (Автореферат, стр. 29).

Изглежда, че поради широкомащабните задачи, които си е поставила, авторката е насочила усилията си не толкова върху аналитичния аспект, колкото върху дескриптивната и илюстративната страна на проблема. С посочения превес на информативността във всички посоки си обяснявам прегледа на класическите трудове и многобройните цитати в оригинал на теоретичните източници най-вече в първата част на работата.

Стремежът да се приведат възможно най-голямо количество данни е похвален и достоен за уважение, но същевременно крие риск от широко разпространение, докато изборът на по-тясна група проблеми е предпоставка за прецизиране на методологията и за очертаване на безспорните приноси на работата. Констатацията ми се основава и на множеството – при това съвсем основателни и осмислени – уговорки в текста за онова, което не е сред задачите и ще остане извън рамките на изследването, и на някои терминологични неточности. В процеса на работата И. Добрева си е дала ясна сметка, че се е изправила пред един необятен океан от проблеми, които е оставила да реши в бъдещи свои разработки (вж. „Възможности за бъдещи изследвания“, стр. 29-30, Автореферат).

Заклучение

Представеният за публична защита дисертационен труд се характеризира с широк замисъл, обстойно изложение, използване на огромна база данни от налични интернет ресурси, детайлно описание на специално подбран корпус от оригинални сефарадски текстове, както и с позоваването на много авторитетни и съвременни библиографски източници. Зад постиженията му стои усърден труд, постоянство и отговорност към изследователската работа.

Въз основа на посочените качества, прецизността на проведения анализ и приносните моменти препоръчвам на почитаемото Научно жури да присъди на Искра Манолова Добрева образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.1. Филология (Романски езици – Историческа граматика на испанския език).

22.08.2016 г.

проф. д.ф.н. Евгения Вучева
Катедра по испанистика и португалистика
Софийски университет „Св. Климент Охридски“